

**TURUN
YLIOPISTO**
Kauppakorkeakoulu

MAINEHAITTARISKIN VAIKUTUS SOPIMUKSEN SITOVUUTEEN

Yritysjuridiikan
kandidaatintutkielma

Laatija:
Sara Sainio

Ohjaaja:
Hannu Itälä

26.11.2024
Turku

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Laskentatoimen ja rahoituksen KTK-tutkinto-ohjelma, Yritysjuridiikan erikoistumis-suunta

Tekijä: Sara Sainio

Otsikko: Mainehaittariskin vaikutus sopimuksen sitovuuteen

Ohjaaja: Hannu Itälä

Sivumäärä: 29 sivua

Päivämäärä: 26.11.2024

Sopimus on sitova niin kauan kuin se on voimassa ja se velvoittaa sopijapuolia noudattamaan sopimusta sekä täyttämään sovitut velvoitteet. Sopimuksesta ei voi sen voimassaoloaikana yksipuolisesti vetäytyä. Jokaiseen sopimukseen liittyy riskejä ja mainehaittariski on yksi niistä, jota tässä tutkielmassa tarkastellaan lähemmin. Mainehaittaa voidaan katsoa sopimusoikeudellisesti olosuhteiden muutoksena sopimuksen tekotilanteesta. Olosuhteiden muutokset voivat johtaa siihen, ettei sopimus enää hyödytä sopijapuolta tai että se on muuttunut epäedullisemmaksi. Tutkielmassa tarkastellaan varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain (228/1929, ”OikTL”) ja oikeuskirjallisuuden avulla miten mainehaittariski vaikuttaa sopimuksen sitovuuteen.

OikTL:n ja oikeuskirjallisuuden perusteella sopimus sitoo mainehaittariskistä huolimatta. Mainehaittariskin perusteella voidaan vedota myös OikTL:ssä säädelyihin sopimuksen pätemättömyysperusteisiin. Mainehaitan perusteella sopimus voi olla pätemätön, mikäli voidaan todistaa, että mainehaitta olisi tahallisesti aiheutettua tai sopimuksen täyttäminen olisi se huomioon ottaen kohtuutonta.

Tutkielmassa tarkastellaan myös sopimusoikeudellisia keinoja, joiden avulla mainehaittariskiä voidaan minimoida sopimuksissa. Tutkielman perusteella mainehaittariskiltä voidaan välttyä toimilla ennen sopimuksentekoa. Vahvalla ja tehokkaalla sopimustekniikalla, sopimuskumppanin tarkalla analysoimisella ja harkinnalla sekä sopimusehtojen asettamisella voidaan vähentää mainehaittariskin syntyä.

Avainsanat: mainehaittariski, sopimuksen sitovuus, sopimuksen pätemättömyysperusteet, sopimusehdot

Sisällys

Lyhenteet	4
1 Johdanto	5
1.1 Tutkielman lähtökohdat	5
1.2 Tutkimuskysymykset ja -metodi	6
1.3 Tutkielman rakenne	6
2 Sopimuksen pätemättömyysperusteet	8
2.1 Sopimuksen syntyminen	8
2.2 Sopimuksen velvoittavuus	8
2.3 Sopimuksen pätemättömyys	9
3 Mainehaittariski	14
3.1 Mainehaitta juridisesti	14
3.2 Mainehaittariski sopimuksessa	14
3.3 Mainehaittariskin seuraamukset	17
4 Sopimusvelvollisuuden rikkominen	19
4.1 Sopimusrikkomuksen seuraamukset	19
4.2 Luontoissuoritusvelvollisuus	19
4.3 Uudelleenneuvottelu ja vahingonkorvaus	20
4.4 Sopimussakko	21
4.5 Pidättäytyminen ja purkaminen	21
5 Mainehaittariskiin varautuminen sopimusta tehtäessä	23
5.1 Sopimusneuvottelu	23
5.2 Sopimuskumppanin valinta	24
5.3 Sopimusehtojen soveltaminen	24
6 Johtopäätelmät	27
Lähteet	29

LYHENTEET

KL	Kauppalaki (355/1987)
OikTL	laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929)
RL	Rikoslaki (39/1889)
VahkKL	Vahingonkorvauslaki (412/1974)

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman lähtökohdat

Yrityksen maine on yhdistelmä tiettyjen sidosryhmien yksittäisten jäsenten käsityksistä ja asenteista yritystä kohtaan. Maine perustuu yrityksen ulkopuolisten henkilöiden tekemiin arvioihin yrityksen luotettavuudesta, yhteisistä arvoista, rehellisyydestä, oikeudenmukaisuudesta, hyvántahtoisuudesta ja moraalista. Yrityksen maineella on suora vaikutus yrityksen taloudelliseen tulokseen ja kannattavuuteen, sillä ihmiset haluavat työskennellä hyvämaineisten yritysten kanssa. Näin ollen yrityksen maineen voidaan katsoa olevan yksi yrityksen arvokkaimmista ominaisuuksista.¹

Mainehaitta tarkoittaa tilannetta, jolloin yrityksen julkinen maine heikentyy yhteiskunnan silmissä. Mainehaittariski eli maineriski on strateginen riski. Maineriskiä on haastavaa hallita ja se toteutuu tilanteissa, joissa yhtiön maine kärsii esimerkiksi tyytymättömien asiakkaiden, huonon laadun tai mediahuomion seurauksena.² Yrityksen maine perustuu menestykseen markkinoilla, tutun ja positiivisen kuvan saavuttamiseen, eettisen ja tehokkaan työskentelytyön rakentamiseen, sekä laajaan kommunikointiin eri sidosryhmien kanssa.³ Jos yritys toimii jollakin näistä osa-alueilla huonosti tai hyvän tavan vastaisesti, johtaa se usein yrityksen maineen tuhoutumiseen. Erinomaisen maineen kehittäminen vie paljon aikaa, mutta maine voi vaurioitua vain hetkessä. Yrityksen maine voi vaurioitua nopeasti, kun tiedotusvälineiden tarkkailu lisääntyy ja maailmanlaajuinen kattavuus ja viestintä internetin kautta tehostuu. Mainehaitasta voi aiheutua yhtiölle suurta vahinkoa, kuten merkittäviä taloudellisia kustannuksia väärinkäytöksistä tai viallisista tuotteista johtuvan maineen vahingoittumisesta.⁴

Maineriski voidaan katsoa sopimusoikeudellisesti olosuhteiden muutokseksi, mutta tarkemmin sitä ei ole huomioitu sopimusoikeudessa. Kaikkiin sopimussuhteisiin liittyy jonkinlainen riski. Tämän vuoksi sopimusehdoissa ja lainsäädännössä on määräyksiä siitä, miten kyseinen riski jaetaan sopimuskumppanien kesken.⁵ Sopimukset sitovat sopijapuolia täyttämään sovitut velvoitteet, jonka vuoksi mainehaittariskiinkin tulisi varautua jo ennen sopimuksen solmimista.

¹ Burke – Martin 2011, s.3–4.

² Jääskeläinen 2018.

³ Burke – Martin 2011, s. 5.

⁴ *Id.*, s. 6.

⁵ Hemmo – Hoppu 2006, 3. Sopimusoikeuden normisto ja sopimusriskit > Riskien hallinta > Sopimus prosessi > Riskin jakaminen.

1.2 Tutkimuskysymykset ja -metodi

Tarkastelen tutkielmassani sopimuksen velvoittavuutta ja mainehaitasta aiheutuvan riskin merkitystä sopimuksen sitovuuden kannalta. Tutkin, milloin mainehaittariskistä huolimatta sopimus velvoittaa osapuolia suorittamaan sovitun sopimuksen päättymiseen saakka ja milloin mainehaitta riski aiheuttaa sopimuksen pätemättömyyden. Tarkastelen lisäksi, millä tavoin osapuolet voivat ottaa mainerisikin mahdollisuuden huomioon jo sopimusta solmittaessa. Tutkielmassani tuodaan esiin keinoja, joiden avulla mainehaitta riskin aiheuttamat seuraukset voitaisiin välttää jo neuvottelutilanteessa lisäämällä sopimukseen erityisiä ehtoja. Käsittelen mainehaittariskiä liikesopimuksissa yritysten välillä sekä tuon mukaan myös näkökulmia aiheeseen yritysten ja vaikuttajien välisien sopimusten kannalta. Tutkimusmetodina toimii oikeusdogmatiikka. Oikeusdogmatiikan eli lainopin keskeisin tarkoitus on selvittää, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö käsiteltävässä oikeusongelmassa. Lainopillisessa tutkimuksessa keskeisintä on oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen tutkiminen ja erityisesti niiden sisällön tulkitseminen.⁶ Tutkielmassani pääasiallisina lähteinä käytän eri lakeja, etenkin varallisuus-oikeudellisista oikeustoimista annettua lakia (228/1929, ”OikTL”) ja oikeuskirjallisuutta. Tämän vuoksi oikeusdogmatiikka toimii tutkielmassani tutkimusmetodina.

1.3 Tutkielman rakenne

Tutkin työssäni mainehaittariskin vaikutusta sopimuksen sitovuuteen ja miten mainehaittariskiä voi ennakoida sopimusoikeudellisesti. Aloitan tutkielmani tarkastelemalla sopimuksen syntyä ja velvoittavuutta sopimusoikeuden peruseriaatteiden tasolta. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan sopimusoikeudellisia sopimuksen pätemättömyysperusteita, jotta hahmottuu tilanne, jolloin sopimus ei sido osapuolia. Näiden avulla lähden tarkastelemaan tutkielmani pääaihetta eli mainehaittariskiä. Käyn lyhyesti läpi mainehaittaa juridisesta näkökulmasta, josta siirryn tarkastelemaan miten mainehaittariski vaikuttaa sopimuksen pätevyYTEEN. Tutkin, voidaanko mainehaittariskitilanteessa vedota sopimusoikeudellisiin pätemättömyysperusteisiin. Luvun lopuksi tutkin myös, millaisia seuraamuksia

⁶ Husa – Mutanen – Pohjolainen 2001, s.13.

mainehaittariskistä voi aiheutua sopimukselle. Tämän jälkeen tutkin seuraamuksia tarkemmin sopimusoikeudellisesta näkökulmasta. Viimeisessä luvussa ennen yhteenvetoa tutkin, millä tavoin tai voiko mainehaittariskiä ollenkaan minimoida tai eliminoida sopimuksissa.

2 SOPIMUKSEN PÄTEMÄTTÖMYYSPERUSTEET

2.1 Sopimuksen syntyminen

Sopimus koskee kahta tai useampaa henkilöä, joiden välille syntyy oikeussuhde sopimuksen ja sen sisällön kautta. Sopimus on kaksipuolinen oikeustoimi. Sen syntymistä varten vaaditaan kahden osapuolen myötävaikutusta muodossa tai toisessa. Sopimuksen syntyminen edellyttää, että osapuolet tahtovat tulla sidotuksi sopimukseen. Tahto on ilmaistava ja sen täytyy tulla toisen osapuolen tietoon, jotta sopimus voi syntyä.⁷ Sopimusvapauden mukaisesti sopijapuolten yksimieliset tahdonilmaisut ovat perustana kaikissa sopimuksissa.⁸

2.2 Sopimuksen velvoittavuus

Sopimusoikeudessa on ollut jo pitkään voimassa pääsääntö, jonka mukaan sopimus on pidettävä. Sopimuksen sitovuuden periaatetta voidaan pitää sopimusoikeuden ja myös oikeusjärjestyksen kulmakivenä. Jos sopimuspuolet eivät olisi velvollisia toimimaan sopimusta solmittaessa antamansa sitoumuksen mukaisesti, ei järjestäytynyt yhteiskuntaelämä olisi mahdollista.⁹ Oikeustoimien tekemisestä, pätemättömyyttä ja tulkitsemista säädellään OikTL:ssa.

OikTL 1 §:n mukaan tarjous ja vastaus sitovat antajaansa, kuitenkin edellyttäen, että sopimus on solmittu sitä koskevia sääntöjä noudattaen.¹⁰ OikTL:ssä säännelty sopimuksen tekemistapa perustuu tarjoukseen ja hyväksyvään vastaukseen. Tarjoukseen annettu ehdoton hyväksyvä vastaus saa aikaan molemminpuolisen sopimussidonnaisuuden. Ennen tarjouksen vastaanottajan hyväksyvää vastausta, on voimassa vain tarjoussidonnaisuus ja vastaanottajalla vapaa valta välttää sopimussidonnaisuus kokonaan hylkäämällä tarjous tai olemalla reagoimatta siihen.¹¹

Sopimuksen käsitteeseen kuuluu, että sopijapuolet ovat velvollisia noudattamaan sovittua sopimusta, eikä kumpikaan sopijapuoli voi yksipuolisesti vetäytyä sopimuksesta. Myös sopimuksesta neuvotte-

⁷ Saarnilehto - Annola 2018, s. 8.

⁸ *Id.*, s. 41.

⁹ HE 247/1981, s.3.

¹⁰ Saarnilehto – Annola 2018, s.164.

¹¹ Hemmo 2013, s. 19.

leminen voi jo synnyttää velvoitteita neuvottelijoille. Sopimuksesta neuvoteltaessa noudatettavan lojaliteettiperiaatteen¹² nojalla vastapuolelle tulee kertoa sopimuksen kannalta merkityksellisistä seikoista.¹³

Sopimus on sitova niin kauan kuin se on voimassa, minkä aikana sopijapuolten tulee täyttää sopimuksessa sovitut velvoitteet. Tavallisesti sopimuksen voimassaolo päättyy, kun sopimuksessa sovitut velvoitteet ovat molemmin puolin täytetty. Sopimuksen osapuolet voivat myös sopia yhdessä sitovuuden päättymisestä sopimuksen aikana. Sopimuksen luomaan velvollisuuteen sisältyy myös, että sovitun suorituksen tulee olla sopimuksen mukainen.¹⁴

2.3 Sopimuksen pätemättömyys

Sopimuksen pätemättömyysperusteet tarkoittavat tilanteita, joissa sopimus ei sido osapuolia oikeudellisesti tai sen sitovuus voidaan kyseenalaistaa oikeudellisin perustein. Sopimuksen oikeustointen pätemättömyydestä ja sovittelusta säädetään OikTL:n kolmannessa luvussa. Niin sanotuiksi klassiksiksi pätemättömyysperusteiksi kutsutaan OikTL:n kolmannen luvun mukaisia pätemättömyysperusteita sekä lainvastaisten ja hyvän tavan vastaisten oikeustointien kieltoa. Pätemättömyys konkretisoi- tuu ainoastaan melko karkeissa tapauksissa ja pätemättömyysriskit on helppo välttää hyvän liiketavan mukaisella neuvottelukäyttäytymisellä.¹⁵ Osassa OikTL:ssa annetuissa pätemättömyysperusteissa sopimuksen pätemättömyys voidaan katsoa yhtäläisesti molempien osapuolien syyksi. Tämä tarkoittaa tilanteita, joissa sopimus ei täytä lain asettamia muotoa tai sisältöä koskevia vaatimuksia, ja päte- vyyshedellytysten perusteena on jokin muu näkökohta kuin toisen osapuolen suojaaminen. Yleinen laintuntemusvaatimus rajoittaa molempien osapuolien mahdollisuuksia vedota tietämättömyyteen muotovaatimuksesta tai oikeustoimen sisältöä koskevasta kiellosta.¹⁶

¹² Oikeustoimen tulkinnassa on otettava lukuun myös nk. lojaliteettiperiaate. Sen mukaan oikeustoimen osallisten ei ole lupa oikeustoimen mukaisia velvollisuuksia täyttäessään yksipuolisesti ajaa vain omia etujaan, vaan samalla on otettava huomioon myös vastapuolen oikeus ja etu. Asia ilmaistaan usein myös siten, että sopimus on nähtävä sopimuskumppaneiden vastakkaisista eduista huolimatta heidän yhteisenä yrityksenään, jota toteutettaessa on otettava tasapuolisesti huomioon molempien oikeus ja etu.

¹³ Saarnilehto – Annola 2018, s.164.

¹⁴ *Id.*, s. 166–167.

¹⁵ Hemmo 2005, s. 117–118.

¹⁶ Hemmo 2003, s. 223.

Jokaisella henkilöllä Suomessa on oikeus sopimusvapauteen, jonka yksi osatekijä on päättämispäätös. Henkilö tai yritys saa lähtökohtaisesti itse vapaasti päättää, tekeekö sopimuksen vai ei, sekä kenen sopimuskuppanin kanssa sopimuksen solmii.¹⁷ Tämän taustalla on Suomen Hallitusmuodon (1919/94) 6 §, jonka mukaan jokainen Suomen kansalainen tulee olla lain mukaan turvattu hengen, kunnian, henkilökohtaisen vapauden ja omaisuuden puolesta. Lisäksi tähän perustuen OikTL 28 §:n mukaan oikeustoimi, jonka tekemiseen joku on oikeudenvastaisesti sidottu, ei sido pakotettua. Oikeudenvastaisesti tarkoittaa, että pakottamiseen on käytetty väkivaltaista pitelemistä, pakottavaa hengen tai terveyden vaarantavaa uhkausta. Mikäli tietynlainen käyttäytyminen on laissa kielletty rangaistuksen uhalla, tuomioistuin ei voi oikeudellisia pakkokeinoja käyttäen velvoittaa henkilöä täyttämään sidottua sopimusta.¹⁸ Pakonalaisen osapuolen on kuitenkin ilman viivytystä ilmoitettava pakon käyttämisestä oikeustoimen syntymiseen, jos hän haluaa vedota pakoon vilpittömässä mielessä olevaa kohtaan. Mikäli ilmoitusta pakosta ei tehdä, tulee oikeustoimi päteväksi.¹⁹

OikTL 30 §:n mukaan sopimus ei myöskään sido, jos sopimus on saatu aikaan petollisella viettelyllä. Petollinen viettely edellyttää, että toinen osapuoli erehdyttää toista antamaan tämän toivoman tahdonilmaisun tulla sidotuksi sopimukseen.²⁰ Vakava sopimusta koskevien ominaisuuksien tiedonantovirhe voi johtaa sopimuksen pätemättömyyteen, mutta tavallisempaa on, että seurauksena on toisen osapuolen velvollisuus kompensoida virheen vaikutus hinnanalennuksella tai vahingonkorvauksella.²¹ OikTL 30 § ei määrittele petollisen viettelyn tunnusmerkistöä, mutta esimerkiksi Obligationsrättskommittén mukaan petollisesta viettelystä on kyse, kun joku vilpillisesti antaa toiselle vääristeltyjä tietoja seikoista tai jättää seikkoja mainitsematta, jotka ovat olennaisia tämän halukkuudelle osoittaa tahdonilmaisun tulla sidotuksi sopimukseen.²²

Toisen osapuolen pakottaminen kiskomisella solmia sopimus on määritelty OikTL 31 §:ssä. Kiskomisella tarkoitetaan, että toinen osapuoli käyttää hyväkseen toisen pulaa, ymmärtämättömyyttä, kevytmielisyyttä tai hänestä riippuvaista asemaa. Lisäksi sillä tarkoitetaan tilannetta, jossa toinen osapuoli on ottanut tai edustanut itselleen aineellista etua, joka on ilmeisessä epäsuhteessa siihen, mitä

¹⁷ Hemmo - Hoppu 2006, 4. Sopimuksen valmistelu > Sopimuskuppaneiden valinta > Sopimusvapaus.

¹⁸ Talaranta 1990, s. 268.

¹⁹ Hoppu – Hoppu – Hoppu 2020, s. 88.

²⁰ Talaranta 1990, s. 324.

²¹ Hemmo 2005, s. 118.

²² Talaranta 1990, s. 324–325.

hän on antanut tai myöntänyt, tai josta mitään vastiketta ei ole suoritettava. Säännöksen avulla pyritään suojaamaan tahdonilmaisun antajaa, jonka vuoksi sopimus ei sido silloin sitä, jonka etua on loukattu .²³

Sopimus ei myöskään sido OikTL 32 §:n mukaan tahdonilmaisun antajaa niissä tilanteissa, joissa tahdonilmaisuus on erhekirjoituksen tai muun hänen erheensä johdosta saanut toisen sisällyksen, kuin on ollut tarkoitettu. Tahdonilmaisua annettaessa on mahdollisuus virheelle kolmessa eri vaiheessa. Tahtovirhe voi tapahtua tahdon muodostumisvaiheessa, tahtoa ilmaistaessa tai annettua ilmaisua adressaatille välitettäessä.²⁴ Tahdon ja ilmaisun tietoisesta vastaamattomuudesta voidaan erotella kolme virhetapausten ryhmää:

- Tapaukset, joissa ilmaisun antajan tahto ja ilmaisuus tietoisesti poikkeaa toisistaan.
 - peitelty varaus
 - pila
 - valeilmaisuus
- Tapaukset, joissa ilmaisun antajan tahto ja ilmaisuus poikkeavat toisistaan ilman ilmaisun antajan tietämystä.
 - ilmaisuerehdys
 - ilmaisua välitettäessä adressaatille on tapahtunut virhe
- Tahdon muodostumisvaiheessa on tapahtunut virhe
 - psyykkinen pakko
 - petollinen viettely
 - muu motiivierehdys
 - edellytys²⁵

Tahtovirheet voidaan jakaa muodostumisvaiheensa perusteella ilmaisuvirheiksi ja motiivivirheiksi. Kun henkilö osoittaa tahdonilmaisunsa, mutta hänellä on vääristynyt tai todellisuutta vastaamaton käsitys sopimuksen sisällöstä tai tarkoituksesta, on kyseessä yleensä motiivierehdys. Tällöin erehdys on tapahtunut henkilön tahdon muotoutumisvaiheessa ja motivaatioprosessin yhteydessä. Ilmaisuerehdyksestä on kyse, kun henkilö tahdonilmaisun sanallisen ilmaisun yhteydessä kertoo tahtonsa epähuomiossaan virheellisesti.

²³ Talaranta 1990, s. 333.

²⁴ *Id.*, s. 283.

²⁵ *Id.*, s. 284.

Peitelystä varauksesta on kyse tapauksissa, joissa henkilö antaa tahdonilmaisunsa, mutta samanaikaisesti tekee itse päätöksen, ettei tahdo sitä mitä ilmaisee. Peitellylle varaukselle voidaan antaa oikeudellinen merkitys vain tilanteissa, joissa ilmaisun vastaanottaja oli tai hänen olisi pitänyt olla tietoinen, ettei toinen osapuoli tarkoita tahdonilmaisuaan. Kuitenkin mikäli ilmaisun saaja ei ollut varauksesta tietoinen ja hänellä oli perusteltu syy luottaa ilmaisuun, sitoo tahdonilmaisu antajaansa.²⁶ Pilasta on kyse, kun toinen osapuoli antaa toiselle kohdistetun tahdonilmaisun olettaen, että tämä havaitsee ilmaisun olevan virheellinen eikä vakavasti tarkoitettu. Peitelty varaus ja pila poikkeavat toisistaan, sillä pilassa tahdonilmaisun antaja olettaa, että vastaanottaja nimenomaan havaitsee, että kyseessä on pila eikä ilmaisunantajalla ole tarkoitus johdattaa vastaanottajaa harhaan. Valeilmaisu eli toisin sanoen simuloitu ilmaisu tarkoittaa, että saapumismääräisen tahdonilmaisun antaja ja ilmaisun saaja ovat yhtä mieltä siitä, että ilmaisu on annettu vain näön vuoksi, eikä ilmaista tahtoa ole oikeasti tarkoitettu.²⁷ Valeilmaisussa erityisen tärkeää on, että molemmat osapuolet ovat yksimielisiä siitä, ettei ilmaisua ole tarkoitettu, muuten OikTL 34 §:n mukaan sopimus sitoo, jos ilmaisun vastaanottaja on saanut valeasiakirjan eli kirjallisen todisteen vilpittömässä mielessä.

Mikäli sopijapuolet ovat menetelleet lain kieltonormin vastaisesti tai lakia kiertämällä, voi se johtaa sopimuksen pätemättömyyteen. Kun henkilö toimii lain kieltonormin vastaisesti, se ei automaattisesti johda siihen, että sopimus olisi mitätön. Tällöin tulee tutkia lain oikeata tarkoitusta ja perustusta, jotta voidaan päätellä lain sanamuotoa tulkitsemalla, onko sopimus mitätön. Jos lakiin otettua kieltoa tutkittaessa kielto kohdistuu oikeussuhteen sääntelyyn tai oikeustoimen sisältöön, on sopimus säännön mukaan pätemätön.²⁸ Tämä tarkoittaa, että sopimusta ei ole tehty varsinaisia muotomääräyksiä noudattaen, jolloin säännönmukaisesti seuraa oikeustoimen pätemättömyys.²⁹

OikTL 33 §:ssä säädetään, että sopimus ei ole pätevä, mikäli se on tehty sellaisissa olosuhteissa, että niistä tietoisesti olisi kunnian vastaista ja arvotonta vedota sopimukseen ja sen kehen sopimus on kohdistettu, täytyy olettaa olevan niistä tietoinen. Käsitettä ”kunnian vastaista ja arvotonta” ei ole säännöksessä tarkemmin määritelty. Tässä olennaista on analysoida, koetaanko jokin tapaus kunnian vastaiseksi, arvottomaksi tai kohtuuttomaksi. Sopimuksen pätemättömyyttä tässä yhteydessä sääntelee yleislauseke siitä, että oikeustoimi ei saa olla hyvien tapojen vastainen. Sopimus ei saa olla niiden

²⁶ Telaaranta 1990, s. 285.

²⁷ *Id.*, s. 286.

²⁸ *Id.*, s. 268–269.

²⁹ Hoppu – Hoppu – Hoppu 2020, s. 90.

moraalisten periaatteiden vastainen, joihin oikeusjärjestys perustuu.³⁰ Hyvän tavan käsite vaihtelee ja se ymmärretään eri tavoin tietyissä yhteisöissä. Hyvän tavan käsitteelle on kuitenkin asetettu vaatimus, että tavan tulee olla moraalisesti hyväksyttävä.³¹ Monella alalla on vakiintunut tietty menettelytapa, jota tulee noudattaa ja näin ollen siitä poikkeaminen on hyvän tavan vastaista. Elinkeinoharjoittajan tulee menetellä tunnollisesti ja rehellisesti, sekä kilpailijoiden ja asiakkaiden tulee hyväksyä tämän menettely.³² Tilanteissa, joissa sopimus on menetelty hyvän tavan tai kunnian vastaisesti tai arvottomasti voidaan sopimus katsoa pätemättömäksi.

Sopimuksen kohtuuttomuudesta määrätään OikTL 36 §:ssä. Tämän mukaan, mikäli sopimuksessa on kohtuuton ehto tai tämän soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen, voidaan ehtoa sovitella tai jättää se huomioon ottamatta sopimuksessa. Sopimuksen kohtuullistamisessa ei ole tarkalleen kysymys sopimuksen pätemättömyydestä vaan sopimusehtojen laatijan kannalta osapätemättömyydestä siltä osin, että kyseinen osa sopimusehdoista käy sitomattomaksi ja korvautuu lakimääräisellä normistolla tai tuomionistuimen muotoilemalla uudella sopimussisällöllä.³³ Sopimuksen ehdon kohtuuttomuutta arvostellaan huomioimalla koko sopimuksen sisältö, osapuolten asema sekä sopimusta tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet ja muut seikat. Mikäli ehto on sellainen, että sopimus voi jäädä voimaan muilta osin muuttumattomana, voidaan ehtoa sovitella. Kun taas, jos sopimuksen jääminen muilta osin muuttumattomana voimaan ei ole ehdon sovittelun kannalta kohtuullista, voidaan sopimus sovitella muiltakin osin tai määrätä raukeamaan. Myös OikTL 38 §:n mukaan, jos sopimuksella on estetty tai rajoitettu kilpailua, ei se sido sitoumuksen antajaa siltä osin kuin se kohtuuttomasti rajoittaa hänen toimintavapauttaan.

³⁰ Telaranta 1990, s. 274.

³¹ *Id.*, s. 275.

³² *Id.*, s. 277.

³³ Hemmo 2005, s. 127.

3 MAINEHAITTARISKI

3.1 Mainehaitta juridisesti

Tahallisesti ja törkeästi toiselle aiheutettua mainehaittaa säädetään loukkauksena vahingonkorvauslain (412/1974, ”VahKL”) 5:6 §:ssä, sekä kunnianloukkauksena rikoslaissa (39/1889, ”RL”) 24:9 §:ssä. VahKL 5:6 §:n mukaan loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on oikeus korvaukseen henkilö, jonka vapautta, rauhaa, kunnia tai yksityiselämää on teolla loukattu tai syrjitty, tai jonka henkilökohtaista koskemattomuutta tai ihmisarvoa on törkeästi huolimattomuudesta vakavasti loukattu. RL 24:9 §:n mukaan kunnianloukkauksesta on tuomittava sakkoon henkilö, joka esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että kyseinen teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai halveksuntaa kohdistettuun henkilöön tai henkilö, joka muulla tavalla halventaa toista. Kuitenkin sopimusoikeudellisesti mainehaittariski voidaan katsoa muuttuneeksi olosuhteeksi, kun se ei täytä tahallisen tai törkeän teon piirteitä.

3.2 Mainehaittariski sopimuksessa

Olosuhteiden muutokset voivat johtaa siihen, ettei sopimus enää hyödytä sopijapuolta tai että se on muuttunut epäedullisemmaksi kuin sopimuksenteko tilanteessa. Muutoksista, kuten mainehaitasta huolimatta sopimus sitoo sopijapuolia.³⁴ Sopimuksen sitovuuden periaatetta ei voida kuitenkaan tulkita niin, että osapuolet olisivat aina velvollisia toimimaan sopimuksessa edellytetyllä tavalla riippumatta sopimusta tehtäessä vallinneista olosuhteista ja tapahtumien myöhemmästä kehityksestä. Tämän taustalla on periaate, että sopimuksen sitovuudesta luovutaan silloin, kun sopimus selitetään pätemättömäksi taikka tehottomaksi.³⁵ Olosuhteiden muutosten tapahtuessa sopimusta voidaan tutkia kysymyksillä, kuten kuuluuko kyseinen muutos toisen osapuolen sopimuksella kannettavaksi ottamien riskien piiriin vai onko kyseessä odottamaton jälkipäätäinen tapahtuma, jonka takia sopimuksen sovittelu olisi oikeutettu tai sopimussidonnaisuus voisi lakata sopimuksen raukeamisen tai erityispe-
rusteisen irtisanomismahdollisuuden perusteella.³⁶

³⁴ Saarnilehto – Annola 2018, s.181.

³⁵ HE 247/1981, s. 3.

³⁶ Hemmo 2005, s. 136.

Olosuhteiden muuttumisen merkitys on oleellinen lähinnä vain pitkäaikaisissa sopimuksissa. Etenkin pitkäaikaisissa sopimuksissa on hyvin mahdollista etteivät sopijapuolet ota sopimusta tehdessä riittävästi huomioon tulevaisuuden tilanteita, joihin tulisi varautua. Olosuhteiden muutoksilla ja mainehaitalla ei ole merkitystä lyhyen aikavälin sopimuksissa, kuten irtaimen esineen käteiskaupassa. Mainehaittariskillä on kuitenkin merkittävä vaikutus pidempi aikaisiin yhteistyö- ja hankintasopimuksiin³⁷. Esimerkiksi yrityksen ja vaikuttajan välille sovittuun kaupalliseen yhteistyösopimukseen mainehaittariski tuo haasteita. Tässä tilanteessa, mikäli toisen sopijapuolen maine on huonontunut yhteiskunnassa tai on suuren kohun alla, haluaa useimmiten vastakkainen sopijapuoli vetäytyä sopimuksesta oman mainehaittariskinsä vuoksi. OikTL:n mukaan tällaisessa tilanteessa sopimus kuitenkin sitoo molempia osapuolia.

Tapauksissa, joissa sopimuksesta seuraa toiselle osapuolelle vakavaa mainehaittaa, voidaan sopimus purkaa. Sopimuksen purkaminen kuitenkin edellyttää, että mainehaittaa aiheuttanut osapuoli on rikkonut vakavasti sopimusta tai syyllistynyt lainvastaiseen toimintaan. Sopimuksen purkaminen voidaan myös toteuttaa tapauksissa, joissa mainehaitta estää vastakkaista sopijapuolta täyttämästä hänen sopimuksessa annettuja velvoitteitaan.³⁸

Sopimuksen aikana ilmaantuneen mainehaittariskin perusteella loukattu osapuoli voi pyrkiä vetoamaan myös sopimuksen pätemättömyyteen OikTL:n nojalla. Vain loukattu osapuoli voi vedota sopimuksen pätemättömyyteen, vastapuoli ei, sillä vastapuolella ei tulisi olla hyväksyttävää syytä päästä eroon sopimuksesta.³⁹ OikTL 3 luvun pätemättömyysperusteita mainehaittariskitilanteeseen soveltuu kuitenkin vain osa.

Korjaantumattomia pätemättömyysperusteita ovat lakisääteisistä muotovaatimuksista johtuvat muotovirheet, oikeustoimen hyvän tavan tai lain vastaisuus, sopimuksen valeoikeustoimiluonne ja eräiden muiden erityissäännösten vastaisuus. Näissä tilanteissa sopimuksen pätemättömyys on lopullista ja sitovaa, eikä sopimusta voida saada aikaan kuin ainoastaan tekemällä uusi oikeustoimi. Korjattavissa olevia pätemättömyysperusteita ovat esimerkiksi oikeustoimikelvottomuus, OikTL 3 luvun väärin-

³⁷ Saarnilehto – Annola, s.182.

³⁸ Hemmo 2011, s. 349.

³⁹ Hemmo 2003, s. 315.

käytösperusteet, erehdys, edellytysten virheellisyys ja edustusvallan puuttuminen. Osapuoli, joka vetoaa pätemättömyyteen, saa tällöin valita, saattaako hän pätemättömyyden voimaan vai antaa hän sen korjaantua.⁴⁰

Jos toinen osapuoli on toiminut OikTL 30 §:n mukaisesti petollisesti viettelemällä eli salannut tai vaiennut jostain menneisyyteen tai nykyhetkeen vaikuttavasta mainehaitasta, voi toinen osapuoli vedota pätemättömyyteen. Petollinen viettely vaatii kuitenkin väärän tiedon antamisen toiselle osapuolelle, joten pätemättömyyteen ei voida vedota jonkun johtopäätöksien, arvioiden tai tulevaisuuden ennusteiden perusteella.⁴¹ Jotta sopimus voitaisiin katsoa pätemättömäksi peiteltyyn viettelyyn vuoksi, vaaditaan usein edellytyksenä selvitystä syy-yhteydestä virheellisten tietojen ja sopimuksen solmimisen välillä.⁴² Pätemättömyyteen vetoavan osapuolen tulisi siis pystyä todistamaan, ettei olisi solminut sopimusta, jos olisi ollut tietoinen mainehaitasta.

Tilanteissa, joissa mainehaitta aiheuttaa toiselle osapuolelle huomattavaa vahinkoa ja hän voi todistaa vastakkaisen sopijapuolen käyttäneen kiskomalla hyväksi hänen heikkoa asemaansa, kiskojalle tulevaa aineellista etua ja edun epäsuhteellisuutta vastikkeeseen nähden, voi hän vedota OikTL 31 §:ään.⁴³ Jos vastapuoli on sopimusta solmittaessa käyttänyt hyväkseen toisen kokemattomuutta ja asiantuntemattomuutta mainehaittariskin ollessaan hänen omassa tiedossansa, voi kiskomisen merkit täytyä. OikTL 31 §:n soveltaminen ei vaadi, että kiskojalla olisi vastuu toisen heikosta asemasta, vaan säännöksellä on asetettu tästä riippumaton toisen heikon aseman hyödyntämiskielto.⁴⁴

Jos toinen osapuoli havaitsee, että tahdonilmaisun antajalla on virheellinen tai todellisuudesta poikkeava kuva jo vallitsevasta tai tulevasta mainehaitasta, eikä ilmaisun saaja oikaise käsitystä, voidaan puhua erehdyttämisestä. Tilanne, jossa ilmaisun saaja ei korjaa toisen virheellistä käsitystä, merkitsee, että hän vaikenemisen avulla pitää vireillä toisen erehdystä.⁴⁵ OikTL 33 §:n mukaan ilmaisun saajan tulee toimia kunniallisesti ja rehellisesti, jolloin tietyissä tilanteissa hän on velvollinen korjaamaan tahdonilmaisijan erehdyksen tiedonantovelvollisuuden perusteella.⁴⁶ OikTL 33 § on usein sovellettu tilanteissa, joissa toisella osapuolella on ollut valmiiksi paremmat tiedot olosuhteista, mutta

⁴⁰ Hemmo 2003, s. 311.

⁴¹ Telaaranta 1990, s. 325.

⁴² Hemmo 2003, s. 363.

⁴³ *Id.*, s. 364.

⁴⁴ *Id.*, s. 365.

⁴⁵ Telaaranta 1990, s. 326.

⁴⁶ *Ibid.*

hän ei ole ilmoittanut niistä sopimuskumppanilleen.⁴⁷ Tämän pohjalta, jos toinen osapuoli on ollut tietoinen mainehaitan uhasta, voidaan sopimus katsoa pätemättömäksi sen perusteella, että hän ei ole tuonut tätä tiedonantovelvollisuudesta huolimatta ilmi.

Kun mainehaitasta voidaan katsoa syntyvän huomattavaa ja kohtuutonta vahinkoa toiselle sopimuksen osapuolelle, voidaan vedota OikTL 36 §:ään. OikTL 36 §:n mukaan ehtoa, joka on kohtuuton tai johtaisi kohtuuttomuuteen, voidaan sovitella tai jättää se huomioon ottamatta. Tässä tilanteessa tulisi tarkastella erityisesti sopimusta tehdessä vallinneita olosuhteita ja myöhempiä olosuhteita, sekä arvioida vaikutusta molempiin sopijapuoliin. Mikäli mainehaitalla olisi seuraukset, jotka järkyttäisivät toisen osapuolen taloudellista asemaa, eikä sopimusta voida muuttaa kohtuulliseksi, voidaan sopimus katsoa tehottomaksi.

3.3 Mainehaittariskin seuraamukset

Siitä huolimatta, että sopimus sitoo myös mainehaittariskin vallitessa, voidaan muuttuneiden olosuhteiden vaikutus ottaa huomioon arvioimalla sopimuksen kokonaisuutta. Kun muuttuneilla olosuhteilla on vaikutusta sopimukseen, voidaan tilanne ratkaista kolmella seuraavalla tavalla:

- Sopimusta sovitellaan.
- Sopijapuolet vapautuvat sopimuksesta.
- Sopimus peräytyy ennen kuin se on täytetty.⁴⁸

Sopimusta voidaan mainehaitan takia neuvotella uudelleen ja kohtuullistaa sopimusta tilanteen mukaisesti. Sopijaosapuolten päättämät sopimusehdot voivat muodostua epätasapainoisiksi sopijapuolten tietotason, sopimuksentekoaseman tai muuttuneiden olosuhteiden myötä.⁴⁹ Sopimuksen sopijapuolet voivat muuttuneiden olosuhteiden nojalla sopia asioita uudelleen tekemällä muutoksia alkuperäisen sopimuksen ehtoihin tai korvata aikaisemman sopimuksen kokonaan uudella.⁵⁰

⁴⁷ Hemmo 2003, s. 374.

⁴⁸ Saarnilehto – Annola 2018, s.184.

⁴⁹ Hemmo 2013, s. 44.

⁵⁰ Saarnilehto – Annola 2018, s.182.

Sopimuksen sovittelussa on siis kyse sen kohtuullisuuden arvioinnista. Tuomioistuin voi katsoa sopimuksen sisällön toisen osapuolen kannalta kohtuuttomaksi ja muuttaa sopimuksen sisältöä tältä osin.⁵¹ Mainehaittariskin aiheuttama sovittelu voidaan katsoa jälkiperäiseksi kohtuuttomuudeksi. Tällöin alkuperäinen asianmukaisena pidetty sopimus on muuttuneiden olosuhteiden myötä osoittautunut kohtuuttomaksi toiselle osapuolelle. Sovittelun edellytyksenä on, että ehto johtaa kohtuuttomuuteen lakiperusteiseen oikeustilaan nähden. Tämän vuoksi sovittelun lähtökohtana on vertailu tahdonvaltaisiin lainsäädännöksiin ja sopimusoikeuden yleisiin oppeihin, jotka tulisivat sovellettavaksi, ellei soviteltavaa sopimusehtoa olisi.⁵²

Mainehaittariskin aiheuttamat muuttuneet olosuhteet voivat johtaa siihen, että sopimus raukeaa eli sopimus peräytyy ennen kuin se on täytetty ja sopijapuolet vapautuvat velvoitteistaan. Useimmiten suoritusesteen, kuten mainehaitan, aiheuttama vapautuminen sopimuksesta on väliaikainen. Tällöin sopimuksen velvoitteet lakkaavat olemasta voimasta sen aikaa, kun suorituseste on voimassa, mutta vaikutuksen poistuttua sopimus palaa ennalleen.⁵³ Esimerkiksi yrityksen ja vaikuttajan välinen kaupallinen yhteistyösopimus voidaan tällöin katsoa ajoittumaan myöhemmälle, jotta mainehaittariski laantuu molemmilta osapuolilta. Kuitenkin sopimus voi myös raueta kokonaan, jos suorituseste on jatkunut riittävän pitkään ja viivästys on vienyt sopimuksen tarkoituksenmukaisen pohjan.⁵⁴

⁵¹ Hemmo 2013, s. 44.

⁵² *Id.*, s.46.

⁵³ Hemmo 2011, s. 401.

⁵⁴ *Ibid.*

4 SOPIMUSVELVOLLISUUDEN RIKKOMINEN

4.1 Sopimusrikkomuksen seuraamukset

Sopimus on sitova, joten toinen sopijapuoli ei pysty yksin vetäytymään sopimuksesta. Tilanteissa, joissa toinen sopimusosapuoli myöhemmin muuttaa mielensä ja haluaa eroon sopimuksesta, ei sille ole estettä, jos molemmat osapuolet luopuvat aikaisemmin tekemästään sopimuksesta. Kuitenkin, jos sopimuskumppanit ovat eri mieltä sopimuksesta perääntymisestä, tulee ottaa kantaa siihen, missä määrin osapuoli voi yksipuolisesti peruuttaa sopimuksen tai vetäytyä siitä. Osapuoli ei voi irrottautua sopimuksesta ilman toisen sopijapuolen suostumusta, jos irtisanominen ei ole mahdollista taikka sopimukseen ei ole otettu mukaan vetäytymistä koskevia erityisehtoja.⁵⁵

Kun toinen sopijapuoli rikkoo sopimuksen, tarvitsee vastapuoli eli velkoja suojaa. Sopimuskumppanin rikkomuksesta huolimatta toisen sopijapuolen ei tulisi olla velvollinen täyttämään oma osuutensa sovitulla tavalla.⁵⁶ Jos velallinen ei pysty tai ei halua täyttää sopimusta, on velkojalla oikeus käyttää erityisiä oikeuskeinoja päästääkseen sopimuksen edellyttämään tulokseen. Sopimusvelkojan oikeuskeinoja ovat suorituksesta pidättäytyminen, luontoissuorituspakko, vahingonkorvaus, hinnanalennus, sopimussakko tai sopimuksen purkaminen.⁵⁷ Sopimusrikkomuksesta aiheutuvat seuraukset ovat riippuvaisia sopimustyyppistä, rikkomuksen laadusta ja sopijapuolen asettamista vaatimuksista.

4.2 Luontoissuoritusvelvollisuus

Vaikka sopimusta rikotaan, se ei vapauta rikkojaa sopimuksesta. Sopimuksen solmineella vastapuolella on oikeus vaatia sopimuksenmukainen suoritus eli luontoissuoritus sekä jo tehdyt suoritukset voidaan vaatia palautettavaksi.⁵⁸ Oikeussäännökset irtaimen omaisuuden kaupasta sisältävän kauppalain (355/1987 ”KL”) 23 §:n mukaan ostajalla on oikeus pysyä sopimuksessa ja vaatia sen täyttämistä. Luontoissuoritusvaatimus usein merkitsee sitä, että velkoja ei halua tyytyä pelkästään rahalliseen korvaukseen, vaan haluaa sopimuksen täyttyvän sovitussa muodossa.⁵⁹ Luontoissuoritusvelvol-

⁵⁵ Hemmo 2013, s. 67.

⁵⁶ Saarnilehto – Annola 2018, s.191.

⁵⁷ Hemmo 2013, s.48.

⁵⁸ Saarnilehto – Annola 2018, s.191.

⁵⁹ Hemmo 2013, s. 54.

lisuuteen ei voida kuitenkaan aina vedota. Esimerkiksi tilanteissa, joissa luontoissuorituksen pakottaminen johtaisi velallisen henkilökohtaisen vapauden loukkaamiseen tai tilanteissa, joissa se olisi faktisista tai oikeudellisista syistä mahdotonta. Myös tilanteissa, joissa luontoissuoritukseen pakottaminen aiheuttaisi velalliselle kohtuuttomia taloudellisia tappioita verrattuna velkojan saamaan hyötyyn, voi luontoissuoritusvastuu jäädä täyttämättä.⁶⁰ Tämän perusteella, jos mainehaitasta voidaan katsoa aiheutuvan toiselle osapuolelle niin suurta taloudellista tappiota, että vastapuolen saama hyöty on siihen nähden hyvin pieni, ei luontoissuoritusta voida pakottaa vaan tulee sopimusrikkomus sovittella muulla tavalla.

4.3 Uudelleenneuvottelu ja vahingonkorvaus

Jos toinen sopimuksen tehneistä henkilöistä ei pidä sopimustaan, on vastapuolella mahdollisuus pyrkiä viranomaisen avulla pakottamaan sopimuksen mukaiseen suoritukseen.⁶¹ Ensimmäisenä ratkaisuna toimii kuitenkin usein sopimuksen uudelleenneuvottelu. Mikäli mainehaittariskin aiheuttamissa uudelleenneuvottelussa ei päästä uuteen yhteisymmärrykseen, voi toinen sopijapuoli pyrkiä pakottamaan vastapuolen täyttämään alkuperäisen sopimuksen ehdot luontoissuorituksella tai vaatia toiselle muita seuraamuksia, kuten syntyneen vahingon aiheuttama korvaus. Sopimuksen täyttämisen sijasta on tällöin vastapuolella velvollisuus korvata sopimuksen rikkomisesta aiheutunut vahinko.⁶² Sopimusrikkomuksen vahingonkorvauseuraamus määritellään yleensä sopimuksen vastuunrajoitusehdoissa. Vastuunrajoitusehdoissa on voitu sopia velallisen korvausvastuulle rahamääräinen yläraja tai luetella tietyt tapaukset, jotka vapauttaisivat velallisen vahingonkorvausvastuusta.⁶³ Tämän perusteella osapuolet voivat sopia rahamääräisen korvauksen vastuunrajoitusehdoissa, mikäli mainehaitasta aiheutuu ennakoitua vahinkoa toiselle. Korvauskelpoiselle vahingolle asetetaan kuitenkin ennakoitavuuden vaatimus. Tällöin, jos velallinen ei ole voinut lainkaan ennakoida sopimusta päättäessä mainehaittaa ja tästä aiheutuvaa vahinkoa, ei velallinen ole korvausvastuussa. Vahingon suuruutta ja ennakoitavuutta on kuitenkin mainehaitta tilanteissa hankala näyttää toteen. Tuomioistuimien ei kuitenkaan vaadi sataprosenttista näyttöä vahingon määrästä, vaan voi arvioida tuomittavan korvauksen määrän kohtuullisesti.⁶⁴

⁶⁰ Hemmo 2013, s. 54.

⁶¹ Saarnilehto – Annola 2018, s. 165.

⁶² *Id.*, s. 166.

⁶³ Hemmo 2013, s. 57.

⁶⁴ *Id.*, s. 58.

4.4 Sopimussakko

Sopimusrikkomustilanteissa voi sopimuksen rikkonut osapuoli myös joutua maksamaan sopimussakon. Sopimussakko on velkojalle vahingonkorvausta tehokkaampi oikeuskeino.⁶⁵ Sopimussakko on usein yritysten välisissä sopimuksissa mukana oleva ehto, jonka nojalla tietyt sopimusrikkomukset, kuten mainehaitan vuoksi sopimuksesta vetäytyminen, johtavat velvollisuuteen maksaa sopimussakko. Sopimussakon hyöty on turvata velkojan asemaa niin, että hän saa tietyn määräisen hyvityksen ilman, että joutuu osoittamaan kärsineensä vahinkoa. Sopimussakon maksuvelvollisuus ei myöskään yleensä poistu, vaikka olisi varmaa, ettei velkoja olisi kärsinyt vahinkoa sopimusrikkomuksen seurauksena.⁶⁶ Mainehaittariskin ilmaantuessa sopimuksen aikana sopimussakon avulla osapuoli voi turvata oman maineensa maksamalla sopimussakon toiselle sopijapuolelle ja näin ollen vetäytyä sopimuksesta.

4.5 Pidättäytyminen ja purkaminen

Yksi yksinkertaisimmista oikeuskeinoista sopimusrikkomustilanteissa on vastapuolen oikeus pidättäytyä omasta suorituksestaan. Tämä tarkoittaa, että velkoja ei ole velvollinen täyttämään omaa osuutensa sopimuksesta ennen kuin hän saa toiselta osapuolelta vastasuorituksen. Sopimuksen velvoitteet ovat molemminpuolisia ja suorituksen pidättäytymisen avulla voidaan suojata velkojan vahinkoa, joka seuraisi siitä, että velkoja menettäisi itse tekemänsä suorituksen saamatta sille vastinetta.⁶⁷ Mainehaittatilanteissa mainehaitasta kärsinyt osapuoli voi pidättäytyä omasta suorituksestaan samalla tavalla kuin toinenkin osapuoli. Tällöin kumpikin osapuoli pystyy suojaamaan itseään vahingolta.

Vastapuolella on lisäksi sopimusrikkomuksen seurauksena mahdollisuus purkaa sopimus. Purkamista pidetään sopimusoikeudessa jyrkimpänä oikeuskeinona, sillä sen seurauksena sopimus lakkaa välittömästi ja jo tehdyt suoritustoimet mitätöityvät.⁶⁸ Sopimuksen purkaminen kuitenkin edellyttää, että sopimusrikkomuksella on ollut sopimukselle olennainen merkitys.⁶⁹ Esimerkiksi yhtiön ja vaikuttajan välinen kaupallinen yhteistyösopimus voidaan purkaa, mikäli vaikuttaja ei täytä sovittua sopi-

⁶⁵ Hemmo 2011, s. 340.

⁶⁶ Hemmo 2013, s. 60–61.

⁶⁷ *Id.*, s.52.

⁶⁸ Hemmo 2011, s. 349.

⁶⁹ Saarnilehto – Annola 2018, s.192.

musta ja jättää sovitut sisällöt julkaisematta kokonaan mainehaittariskin perusteella. Tällaisessa tilanteessa koko sopimus menettää merkityksensä, kun sen velvoitteet eivät täyty ollenkaan. Sopimusta varten tehdyt suoritukset, kuten tuotepalkkiot voidaan vaatia purkamisen yhteydessä palautettavaksi takaisin yhtiölle. Yksikin sopimusrikkomus voi ylittää sopimuksen purkamisen edellyttämän olennaisuusrajan. Jos tapahtunut sopimusrikkomus on omiaan järkyttämään osapuolten välisen luottamuksen, ei sopimuksen jatkamista voida kohtuudella vaatia. Esimerkiksi epärehelliset ja tietoiset väärinkäytösyrietykset voivat täyttää vaadittavat purkamisedellytykset välittömästi.⁷⁰ Sopimuksen purkaminen ei vaadi tuomioistuimeen turvautumista, sillä jos purkamisoikeuden edellytykset ovat selkeät, riittää sopimuksen purkamiseen vain yksipuolinen ilmoitus purkuoikeuden käyttämisestä.⁷¹ Purkaminen on yksipuolinen oikeustoimi ja sen seurauksena sopimuksen sitovuus lakkaa molemmin puolin.

⁷⁰ Hemmo 2011, s. 217.

⁷¹ Hemmo 2013, s. 62.

5 MAINEHAITTARISKIIN VARAUTUMINEN SOPIMUSTA TEHTÄESSÄ

5.1 Sopimusneuvottelu

Sopimuksen odotettuja liiketoiminnallisten tavoitteiden saavuttamista ja sopimushäiriöiden ehkäisemistä on mahdollista ehkäistä hyvin suunnitellulla sopimustekniikalla.⁷² Sopimusneuvotteluissa on tarkoituksena selvittää osapuolten mahdollisuudet päästä sopimukseen ja muotoilla sopimusehtojen sisältö.⁷³ Neuvotteluihin valmistautuessa on aiheellista määritellä optimaalinen panostus neuvotteluosapuolen kannalta, sekä etenkin mittaavien sopimusten kohdalla on tärkeää varmistaa neuvotteluryhmän substanssiasiantuntemus, sekä kaupallinen ja oikeudellinen osaaminen.⁷⁴ Sopimusneuvotteluihin riittävä valmistautuminen vahvistaa mahdollisuutta arvioida vastapuolen tarjouksia ja neuvotteluesityksiä kriittisemmin, kun taas liian vähäisellä valmistautumisella osallistuminen neuvotteluihin voi kostautua tehottomaksi.⁷⁵

Sopimuksen positiivisen ulottuvuuden lisäksi on sopimusta neuvoteltaessa otettava huomioon sopimukseen liittyvät riskit, kuten mainehaitta, sillä nämä voivat vaarantaa sopimukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisen tai johtaa vahingonkorvausvastuuseen.⁷⁶ Mainehaittariskin uhkaan, kuten muihinkin muuttuviin olosuhteisiin, voi varautua jo sopimusta solmittaessa. Jo sovitteluvaiheessa on tärkeää ottaa huomioon ennakoituna sopimuksen tuottama tulos osapuolille, jota voidaan tarkastella odotusten ja kannattavuuslaskelmien perusteella. Näiden odotusten olennainen järkkäminen on erittäin vartenotettava tekijä jälkiperäisten muutosten vaikutuksen vuoksi.⁷⁷ Kun mainehaitalta halutaan välttyä, on neuvottelumenettelyssä järkevää tuoda jo neuvottelujen alkuvaiheessa esille tämä muiden välttämättömien lähtökohtien sekä kattavien perustelujen kanssa. Tällöin neuvottelukumppani saa ennakkotiedon siitä, mistä kohdista on vaikeaa tai mahdotonta joustaa, ja mitkä ovat liiketoimintaan liittyvät reaaliset syyt näiden takana.⁷⁸

⁷² Hemmo 2005, s.3.

⁷³ *Id.*, s. 45.

⁷⁴ *Id.*, s. 46.

⁷⁵ *Id.*, s. 47.

⁷⁶ *Id.*, s. 11.

⁷⁷ Hemmo 2011, s. 85.

⁷⁸ Hemmo 2005, s. 49–50.

5.2 Sopimuskumppanin valinta

Ennen sopimuksen neuvottelua tulisi sopimuksen laadinnan taustavaiheena olla eri vaihtoehtojen kartoittaminen ja sopimuskumppanin valinta. On tärkeää analysoida, että neuvotteluihin lähtevällä sopimuskumppanilla on yhdenmukaiset tavoitteet ja intressit sopimukselle.⁷⁹ Sopimuskumppanin arvioinnissa tulee pitää silmällä, liittyykö kyseisen osapuolen kanssa tehtävään sopimukseen normaalia suurempia häiriömahdollisuuksia tai johtuuko sopimuskumppanin henkilöstä erityisiä tarpeita sopimuksen sisällölle.⁸⁰ Mainehaittariskiltä välttyäkseen, tulisi tässä vaiheessa analysoida sopimuskumppanin vallitsevaa mainetta yhteiskunnassa ja sopimuskumppanin arvoja, sekä verrata niitä omiin vaatimuksiin. Tämän jälkeen on myös analysoitava sopimukseen mahdollisesti liittyviä riskejä, jotka voisivat vaarantaa omien etujen toteutumisen, sekä pyrkiä hyödyntämään sopimusteknillisiä keinoja, joiden avulla näiden riskien realisoitumistodennäköisyys ja haitat pienenisivät.⁸¹ Sopimuskumppania koskeviin mahdollisiin häiriötekijöihin perustuvaa arviointia ei tule suorittaa vain ja ainoastaan sopimuksen valmisteluvaiheessa, vaan vastaaviin riskeihin tulee kiinnittää huomiota myös sopimuksen voimassaolon aikana.⁸²

5.3 Sopimusehtojen soveltaminen

Sopimuksissa olennaisena osana on sopimukseen mukaan otettavat sopimusehdot.⁸³ Keskeisten intressien ja näihin liittyvien riskien selvittämisen jälkeen voi sopimusneuvotteluihin osallistuva osapuoli arvioida, millaisilla ehdoilla sopimus voitaisiin solmia.⁸⁴ Sopimuksen ehdosta on kyse, kun oikeustoimen oikeusvaikutus on riippuvainen tulevaisuuden epävarmasta tapahtumasta.⁸⁵ Eli sopimukseen voidaan ottaa mukaan ehto, jonka nojalla sopimusta on muutettava olosuhteiden mukana tai se syntyy vasta tulevaisuuden tapahtuman sattuessa. Sopimusehdolla on tyypillisesti tarkoitus vapauttaa suoritusvelvollinen vastuuseuraamuksista niissä tilanteissa, kun velvoitteen täyttäminen ei ulkoisen häiriötekijän takia onnistu.⁸⁶ Ehto voi siis olla myös purkava, jolloin oikeusvaikutus lakkaa

⁷⁹ Hemmo 2005, s. 11.

⁸⁰ *Id.*, s. 34.

⁸¹ *Id.*, s. 13.

⁸² *Id.*, s. 35.

⁸³ *Id.*, s.4.

⁸⁴ *Id.*, s. 14.

⁸⁵ Hoppu – Hoppu 2020, s. 71–72.

⁸⁶ Hemmo 2005, s. 170.

ehdon täytyttyä.⁸⁷ Syyt, jotka johtavat sopimuksen tai sen ehdon tarkistamiseen voidaan määritellä jo etukäteen sopimusta solmittaessa. Yleisimpiä perusteita voivat olla esimerkiksi palkkojen ja hintojen nousu sekä rahan arvon ja valuuttakurssien muutokset, mutta myös yhtiön maineen aiheuttama kohu voidaan katsoa perusteeksi.⁸⁸

Sopimusta laatiessa sopimuksen tavoitteet voidaan jakaa kolmeen osaan eli välttämättömiin tavoitteisiin, toivottavissa mutta korvattavissa oleviin tavoitteisiin ja muihin tavoitteisiin. Ensimmäisen kategorian vaatimukset ovat sellaisia, joiden täyttymistä ilman sopimusta ei synny.⁸⁹ Välttämättömäksi tavoitteeksi voidaan soveltaa sopimukseen ehto, jonka perusteella osapuoli saa perääntyä sopimuksesta, mikäli toinen osapuoli joutuu mainehaitan kohteeksi. Tällainen välttämätön tavoite sopimuksessa turvaa osapuolia muuttuneiden olosuhteiden ja mainehaittariski uhan aikana. Tai vaihtoehtoisesti sisällyttää sopimukseen säänneltävää kysymystä koskien ehtoja, mutta muotoilla nämä joustaviksi.⁹⁰ Esimerkiksi ehto, joka määrää osapuolet siirtämään tai muuttamaan sopimusta toisen osapuolen joutuessa mainehaitan kohteeksi.

Sopimusehdot on kuitenkin määriteltävä mahdollisimman tarkkaan jo sopimuksenteko hetkellä. Sopimusoikeuden näkökulmasta on mahdollista jättää ehdoissa avoimeksi, minkä seikkojen perusteella sopimusta muutetaan. Kuitenkin, jos sopijapuolet eivät tulevaisuudessa ole yksimielisiä muutoksesta tai eivät ole tulkinneet seikkaa samalla tavalla, voi sopimuksen muuttaminen tuottaa hankaluuksia molemmille osapuolille. Näissä tapauksissa joudutaan ratkaisemaan, minkälaisiin seikkoihin sopijapuolilla on ollut tarkoitus kiinnittää huomiota sopimusta muutettaessa. Myös muuttamista koskeva sopimusehto on voinut neuvotteluissa jäädä niin epämääräiseksi, ettei sopimusta ole mahdollista muuttaa sen nojalla lainkaan.⁹¹ Suoritusesteitä, kuten mainehaitan aiheuttamaa estettä, koskevia sopimusehtoja laadittaessa on tärkeää ensiksi ottaa kantaa siihen, kuinka suoritusajan pidentämiseen, velvoitteen raukeamiseen tai muuhun oikeusvaikutukseen johtavat muutostilanteet määritellään.⁹²

⁸⁷ Hoppu – Hoppu – Hoppu 2020, s. 72.

⁸⁸ Saarnilehto – Annola 2018, s.182.

⁸⁹ Hemmo 2005, s. 15.

⁹⁰ *Id.*, s. 26.

⁹¹ Saarnilehto – Annola 2018, s.183.

⁹² Hemmo 2005, s. 158.

Jos alan sopimuskäytännössä ei ole hyödynnetä vakioehtoja voidaan ne laatia yksipuolisesti ja sisällyttää niihin maineriskiä koskeva ehto. Vakioehtojen laatiminen itse voi usein vahventaa neuvotteluasemaa tulevissa sopimuksissa.⁹³ Vakiehtojen käyttö tehostaa sopimushallintoa, jos yritys tekee samankaltaisia sopimuksia useasti, sillä sopimusten voimassaolovaiheessa ei tarvitse kiinnittää huomiota eroihin tehdyissä sopimuksissa. Vakioehtojen laatiessa täytyy kuitenkin olla varovainen, sillä yksipuolisesti laaditut ehdot tulkitaan laatijan vahingoksi.⁹⁴ Vakioehdoksi voidaan ottaa toisen osapuolen oikeus muuttaa sopimusta yksipuolisesti mainehaittariskin uhan alla tai määritellä sopimuksen muuttamistapa.⁹⁵ Vakioehtoa laadittaessa tulee kiinnittää huomiota sopimuksen sanamuotoon, jotta se on oman tarkoituksen kannalta aukoton. Mikäli ehto on muotoiltu aukolliseksi, uhkaa silloinkin tulkintariskin realisoituminen riitatilanteessa.⁹⁶ Jos päädytään turvaamaan mainehaittariskin uhka vakioehdoissa, tulee vakioehdot liittää yksilölliseen sopimukseen esimerkiksi sopimuslomakkeen avulla, joka sisältää kaikki ehdot kokonaisuudessaan ja asiakas allekirjoittaa ne.⁹⁷ Mikäli tätä sopimuksen tekoprosessiin kuuluvaa menettelymuotoa ei noudateta, voi uhkana olla, että ehdot jäävät sopimuksen ulkopuolelle.⁹⁸

⁹³ Hemmo 2005, s. 92.

⁹⁴ *Id.*, s. 91.

⁹⁵ Hoppu – Hoppu – Hoppu 2020, s. 76.

⁹⁶ Hemmo 2005, s. 92.

⁹⁷ *Id.*, s. 95.

⁹⁸ *Id.*, s. 94.

6 JOHTOPÄÄTELMÄT

Tutkin tässä kandidityössäni mainehaittariskin vaikutusta sopimuksen sitovuuteen ja pyrin löytämään keinoja, joiden avulla mainehaittariskiltä voitaisiin välttyä sopimuksissa. Käytin tutkielmassani apuna lainsäädäntöä, oikeuskirjallisuutta ja sopimusoikeudellisia peruseriaatteita. Sopimusoikeuden peruseriaatteita ovat, että molemmat osapuolet haluavat tulla sidotuksi sopimukseen ja, että sopimus sitoo niin kauan kuin se on voimassa. Nämä peruseriaatteet ovat ristiriitaisia mainehaittariskin aiheuttaman uhan tilanteessa, sillä silloin yleensä toinen osapuoli haluaa vetäytyä sopimuksesta.

Mainehaittaa ei kuitenkaan sopimusoikeudellisesti ole tarkasti määritelty vaan lähimpänä viitauksena voidaan katsoa muuttuneet olosuhteet, jotka ovat aiheuttaneet sopimuksen olevan epäedullisempi tulevaisuudessa kuin sopimuksen tekohetkellä. Olisin olettanut mainehaitalla olevan suurempi merkitys sopimusoikeudellisessa näkökulmassa, sillä suuri osa yritysten liiketoimintaa perustuu sopimukseen. Yritys hankkii tuotannontekijöitä, kuten koneita, raaka-aineita ja työvoimaa sopimusten avulla, sekä markkinoilla yritys myy tuotteitaan asiakkaille tekemällä sopimuksia.⁹⁹ Sopimukset ovat siis erittäin vaikuttavassa roolissa yrityksen koko liiketoiminnassa. Kun maine on yksi yrityksen arvokkaimmista ominaisuuksista taloudellisesti ja kannattavuuden perusteella, voitaisiin olettaa, että mainehaittaa käsiteltäisiin perusteellisemmin sopimusoikeudessa. Lisäksi digitalisaation kasvu ja sosiaalisen median suurempi rooli yritysten toiminnassa altistaa yritykset yhä herkemmin mainehaitalle. Tiedon leviäminen huonosta maineesta voi tapahtua entistä nopeammin ja tehokkaammin sosiaalisen median välityksellä, sekä maineen korjaaminen voi olla tämän myötä yhä haastavampaa. Tätä ilmiötä ja sen vaikutuksia voisi tutkia enemmän sopimusoikeudellisesta näkökulmasta ja löytää mainehaitalle oma viitekehys myös sopimusoikeudessa.

Tärkeä johtopäätös on, että mainehaittariskiltä voidaan kuitenkin turvautua sopimusoikeudellisin keinoin. Sopimusta voidaan sovitella ja kohtuullistaa mainehaittariskin aiheuttamissa tilanteissa. OikTL 36 § myös velvoittaa, että mikäli sopimus tai sopimuksen ehto olisi kohtuuton tai johtaisi kohtuuttomuuteen, tulisi sopimuksen kyseinen ehto tai sopimusta muulta osin sovitella. Etenkin vakavissa mainehaitta tilanteissa on myös mahdollista, että sopimus raukeaa ja vapauttaa sopijapuolet velvoitteistaan. Tilanteissa, joissa mainehaitan aiheuttama suorituseste on pitkävaikutteinen ja vie sopimukselta sen tarkoituksen mukaisen merkityksen, sopimus raukeaa. Mainehaittariskin aiheuttamat muuttuneet olosuhteet voidaan myös katsoa mukaan täyttämään sopimuksen pätemättömyysperusteita tilanteissa,

⁹⁹ Hemmo – Hoppu 2006, 3. Sopimusoikeuden normisto ja sopimusriskit > Riskien hallinta > Sopimusprosessi > Liiketaloudellinen päätös.

joissa toinen sopijapuoli on ollut tietoinen syntyvästä mainehaitasta ja tahallisesti peitellen tai erehdyttäen solminut sopimuksen.

Myös mainehaittariskin uhkaa voidaan johtopäätösten perusteella ennakoida ja minimoida ennen sopimuksen syntymistä tehtävillä toimilla. Uhkaa voidaan minimoida tehokkaasti suunnittelulla sopimustekniikalla ja sopimusneuvotteluihin osallistumalla asiantuntevan ja oikeudellisen osaamisen omaavan neuvotteluryhmän kanssa. Monipuolinen ja perusteellinen sopimuskumppanin analysoiminen on tärkeä osa riskienhallintaa yrityksessä. Valitun sopimuskumppanin tulostavoitteet ja edellytykset tulee olla samassa linjassa oman yrityksen kanssa. Sopimuskumppanin maineen, luotettavuuden sekä arvojen analysoiminen niin ennen sopimuksen tekoa, kuin sopimuksen voimassaoloaikana voi auttaa ennakoimaan mainehaittariskiä. Tämän lisäksi mainehaittariskiltä voidaan turvautua sopimuksen ehtoja soveltamalla. Sopimusehdolla voidaan vapauttaa osapuolet sopimuksesta mainehaittariskin todentuessa. Sopimusehdossa voidaan määritellä oikeus perääntyä sopimuksesta tai määritellä oikeus siirtämään tai muuttamaan sopimusta mainehaittariskin uhan alla. Vakioehdot tulee asettaa tarkkaan sopimuksentekovaiheessa, sekä molempien osapuolien tulee hyväksyä ehto osaksi sopimusta.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Burke, Ronald J – Martin, Graeme, *Corporate reputation: managing opportunities and threats*. Gower 2011.

Hemmo, Mika, *Velvoiteoikeuden perusteet. 2.*, uudistettu painos. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2013.

Hemmo, Mika – Hoppu, Kari, *Sopimusoikeus*. WSOYpro 2006.

Hemmo, Mika, *Sopimusoikeus I. 2.* uudistettu painos. Talentum Media Oy 2003.

Hemmo, Mika, *Sopimusoikeus II. 3.* uudistettu painos. Talentum Media Oy 2011.

Hemmo, Mika, *Sopimusoikeus III*. Talentum Media Oy 2005.

Hoppu, Esko – Hoppu, Kari – Hoppu, Katja, *Kauppa- ja varallisuus oikeuden pääpiirteet*. Alma Talent Oy 2020.

Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo, *Kirjoitetaan juridiikkaa*. Kauppakaari Oyj 2001.

Jääskeläinen, Heidi, *Maineriski on yritykselle strateginen riski*. <https://www.grantthornton.fi/ajankohtaista/tiedotteet/maineriski/>, haettu 4.11.2024.

Saarnilehto, Ari – Annola, Vesa, *Sopimusoikeuden Perusteet*. Alma Talent Oy 2018

Telaranta, K.A., *Sopimusoikeus*. Lakimiesliiton Kustannus 1990.

Virallislähteet

HE 247/1981 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lainsäädännöksi .